

ENFORMASYON TEKNOLOJİSİ ve KÜTÜPHANELER

Dr. Sekine KARAKAŞ*

Bir kütüphaneyi oluşturan öğelerden yapı, kütüphaneci, bütçe, okuyucu ve koleksiyona çağımızda yeni bir öge eklendi: Teknoloji ve özellikle de enformasyon teknolojisi. Enformasyon teknolojisi, araç teknolojisi gibi hızla gelişen teknolojilerden biri durumuna gelmiştir.

Doğal kaynakların giderek azaldığı dünyamızda bilimsel ve teknik enformasyonun en değerli kaynak olduğu gerçeği ile karşı karşıya bulunan insanlığı, bu kaynağı en iyi biçimde kullanmayı hedeflemektedir. Kütüphanelerde de amaç, enformasyon ile ona gereksinim duyan kullanıcıyı en kısa zamanda ve en uygun koşullarda biraraya getirmektir. Enformasyon teknolojisinin en iyi kullanım alanlarını kütüphanelerde bulması, bu amaç ve gereksinimden doğmuştur. Bu alanlar, bilgi erişim ve yayın tarama, zaman alan tekdüze işlerin bilgisayarla yapılması ve bilgi ağları olarak üç temel bölüm içinde düşünülebilir.

Kullanıcı açısından kaynağa ve bilgiye erişim geleneksel "kütüphane" ve "kütüphaneci" kavramlarını altüst edebilecek değişime uğradı. Örneğin, çağdaş enformasyon sistemlerinin yerleştiği kütüphanelerde, kullanıcı doğrudan bir terminalin karşısına geçip kütüphanenin tüm koleksiyonunu gözden geçirebilmekte, aradığı konudaki kitap ve benzeri kaynakları birkaç saniye içinde saptayabilmektedir. İlgilendiği konuda yazılmış makaleleri taramak isteyen kullanıcı için çevrim-içi literatür tarama hizmeti zaman ve emekten büyük ölçüde kâr sağlar. Enformasyonun elektronik formda hazırlanması ve dağıtım ile araştırmacılar arasında mesafe kavramı yok oldu. Kütüphaneler ve enformasyon merkezleri kullanıcılarına yurt dışı veri bankalarından bilgi sağlamak amacıyla PTT santraline abone olmakta, örneğin Telenet aracılığı ile tüm dünyadaki çevrim-içi hizmetlerden yararlanmaktadır. Bunlardan DIALOG, veri içeriği açısından dünyanın en geniş bilgi bankası olup, 300'ün üzerindeki değişik veri tabanında 120 milyondan fazla bilgi kaydı bulunmaktadır. Bu veri bankasından bilgiler, kaynakları içeren özetler, bilgi paketleri veya tam metin olarak alınabilmektedir. Bir başka örnek 70'in üzerinde veri tabanında 55 milyar bilgi kaydı yer alan ORBIT'tir. Bu bilgi bankasının konu kapsamı DIALOG kadar geniş olmayıp, daha çok bilim, teknoloji ve iş idaresi alanlarında uzmanlaşmış görünmektedir. Kullanıcı bunlar ve benzerleri olan veri tabanları yanında, daha dar alan-

larda uzmanlaşmış veri bankaları ile de bağlantı kurulabilir. Çevrim-içi veri tabanları dışında, çevrim-dışı veri tabanları olan CD-ROM'lar enformasyon teknolojisinde son on yılın ürünleri arasındadır. CD-ROM'lar 250.000 basılı sayfa, yani 200 kitap metni içeren disketlerdir. Kütüphanelerde örneğin CD-ROM olarak hazırlanan biri ansiklopedik kaynaktan, herhangi bir enformasyon uzmanına gerek duyulmaksızın, bilgisayar kullanabilen tüm araştırmacılar doğrudan doğruya yararlanabilir. Gereksinim duyulan bilginin okuyucuya ulaştırılmasında kullanılan elektronik posta verilerin, metinlerin ve sesin terminal, bilgisayar ve telefon hatları gibi elektronik yollardan iletilmesidir. Elektronik posta, öncelikle ulusal ve uluslararası bilgi merkezleri arasındaki bilgi alışverişi için en önemli teknolojik gelişmelerden biridir. Kullanıcının istediği bilgi, elektronik posta ile acele posta servisinde hem hızlı, hem de çok daha ucuz elde edilebilmektedir. Bilimsel enformasyon üretiminde elektronik dergiler de önem taşır. Geleneksel bilimsel dergilerin araştırma sonuçlarını duyurmak için yavaş ve verimsiz olduğu düşüncesi yaygın kazanmaktadır. Elektronik dergi sisteminde bir yazarın kendi terminalinde hazırladığı makalesi önce editöre, daha sonra da yayıncıya ulaştırılır. Yazının özü ve bibliyografik ayrıntıları bir veri tabanında, tamamı ise bir veri bankasında depolanır. Kütüphanenin ve bilgi merkezinin kullanıcının bilgi ihtesini karşılamak üzere bu veri bankasına ulaşması, okuyucu ile basılı kaynağı yanyana getirmekten çok daha kısa sürede gerçekleşmektedir.

Bu kısa yazıda enformasyon teknolojisinin kütüphanelerde kullanımı ile ilgili olarak bazı örnekler verildi. Bugün tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, klasik kütüphaneden bilgi merkezine geçiş aşaması yaşanmaktadır. 1980'li yıllardan başlayarak ülkemizde de bu konuda adımlar atılmış, enformasyon teknolojisi, öncelikle üniversite ve araştırma kütüphaneleri ile büyük bilgi merkezlerinde uygulama alanı bulmuştur. □

* A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Kütüphanecilik Böl., Ankara.